

Inledning

Mats Deland, Paul Fuehrer, Erik Hansson & Anders Ramsay

SAMMANDRAG: Det här specialnumret, den fjärde volymen i serien *Det vita fältet* som samlar svensk och internationell forskning om högerextremism, utgår ifrån den berömda boken *The Authoritarian Personality* från 1950 av Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson och R. Nevitt Sanford. I en tid när högerpopulism och högerextremism åter växer sig starka på båda sidor av Atlanten har den bokens huvudfråga om vad som gör människor mottagliga för fascistisk propaganda fått en ny och skrämmande aktualitet. Numret innehåller förutom översatta kapitel av Adorno och Frenkel-Brunswik också flera omfattande kommenterande artiklar av Anders Ramsay, Mats Deland, Paul Fuehrer och Erik Hansson om bakgrunds- och tillkomsthistorien för boken tillsammans med analyser av vad den verkligen försöker säga oss samt dess inflytande på senare forskning.

NYCKELORD: Frankfurtskolan; kritisk teori; freudomarxism; attitydundersökning; auktoritära attityder; högerextremism; fascism.

PUBLICIERINGSHISTORIK: Originalpublicering.

MATS DELAND är docent i historia och lektor vid Mittuniversitetet.

E-POSTADRESS: mats.deland@miun.se

PAUL FUEHRER är lektor i sociologi vid Södertörns högskola.

E-POSTADRESS: paul.fuehrer@sh.se

ERIK HANSSON är kulturgeograf och postdoktor vid Uppsala universitet.

E-POSTADRESS: erik.hansson@kultgeog.uu.se

ANDERS RAMSAY är lektor i sociologi vid Mittuniversitetet.

E-POSTADRESS: anders.ramsay@miun.se

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Deland, Mats, Paul Fuehrer, Erik Hansson & Anders Ramsay (2023) "Inledning", i *Den auktoritära personligheten. Det vita fältet IV*, specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 16, s. 7–24. <https://doi.org/10.13068/2000-6217.16.F>

© Författarna/Arkiv förlag & tidskrift 2023 (publicerad 23 november 2023)

Artikeln distribueras enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar, som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys är en sakkunniggranskad vetenskaplig tidskrift för samhällsvetenskap och historia. Samtliga artiklar publiceras fritt tillgängliga på:

www.tidskriftenarkiv.se

Beständig länk: <https://doi.org/10.13068/2000-6217>

Den här artikeln finns tillgänglig i följande format:

PDF: via beständig länk, <https://doi.org/10.13068/2000-6217.16.F>

TRYCK: ingår i bokutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 384 5

Grafisk utformning och sidnumrering är identisk i pdf och tryck.

Samtliga artiklar i nr 16 (2023), *Den auktoritära personligheten. Det vita fältet IV*, nås via beständig länk, <https://doi.org/10.13068/2000-6217.16>

REDAKTION FÖR NUMRET:

Mats Deland, Paul Fuehrer, Erik Hansson & Anders Ramsay

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys

ISSN: 2000-6217 (för elektronisk resurs)

ISSN: 2000-6225 (för tryckta nummer)

ges ut av

Stiftelsen Arkiv för främjande och spridning
av samhällsvetenskaplig och historisk forskning

genom

Arkiv förlag & tidskrift

Box 1559

SE-221 01 Lund

BESÖK: Stora Gråbrödersgatan 17 a

TELEFON: 046-13 39 20

ARKIV FÖRLAG: arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

TIDSKRIFTEN ARKIV: red@tidskriftenarkiv.se · www.tidskriftenarkiv.se

ANSVARIG UTGIVARE & CHEFREDAKTÖR: Sven Hort

ADMINISTRATIV REDAKTÖR: David Lindberg

REDAKTÖRER: Majsa Allelin, Per Dannefjord, Lisa Kings,

Zhanna Kravchenko, Anna-Maria Sarstrand Marekovic

Inledning

MATS DELAND, PAUL FUEHRER,
ERIK HANSSON & ANDERS RAMSAY

Vi lever i en tid när känslorna breder ut sig. Avsmak och ressentiment paras med ilska och rädsla, och påverkar förutsättningarna för närmast all politisk verksamhet.¹ Gemensamt för många av de mest uppmärksammade frågorna på den samtida politiska agendan är ett element av hat, vare sig det gäller flyktingmotstånd, klimatet, nedrustning av kultursektorn, trakasserier mot journalister, forskare och universitetslärare, anti-feministisk mansterapi, homofobi och förakt för transpersoner, islamofobisk signalpolitik, och så vidare. Ingen av dessa frågor kan reduceras till hat, men hatet har blivit en viktig ingrediens.

Det är svårt att tänka sig politiska konflikter utan ett mått av känslor. Med den belgiska filosofen Chantal Mouffe kan man tala om politikens affektiva dimension. Mouffe utgår från psykoanalysen och hur dess grundare Sigmund Freud i *Masspsykologi och jaganalys* (1921) talade om hur människan genom vad hon kallar en ”passionerad emotionell investering” ansluter till kollektiv. Hon följer Freud vidare i hans teorier om dödsdriften och hur kärlekens ”libidinösa krafter” paras med aggressivitet, Eros ställs mot Thanatos – och en repressiv kultur så som den tecknas i *Vi vantrivs i kulturen* (1929).² Bara om den affektiva dimensionen hanteras kan motsättningarna i samhället – antagonismen – tämjas och

---

1. Brock & Gunnarsson Payne 2023, s. 107.

2. Mouffe 2016, s. 83–84, översättning Henrik Gundenäs.

hanteras i demokratiska institutioner och bli, återigen enligt Mouffe, ”agonistiska”.³

Men det är frågan om de kan det längre.

Mouffes kollega och meningsmotståndare, den tyske filosofen Jürgen Habermas, publicerade nyligen ett tillägg till sin teori om den borgerliga offentligheten, där han oroar sig för att läskulturens nedgång och journalistikens utarmning har utvecklats på ett sådant sätt att den demokratiska åsiktsbrytningen hotar att förlora sin funktion.⁴ Medan vi arbetade med den här inledningen publicerades den senaste undersökningen i det tyska långtidsprojektet ”Mitte-studien”, en omfattande attitydstudie som pågått sedan 2002 och sedan 2014 utförs av universitetet i Bielefeld. Nu har, menar projektet, den andel av den tyska befolkningen som entydigt är demokratiskt inställd, även om den fortfarande är i majoritet, krympt till en nivå där den politiska stabiliteten hotas. Särskilt bland unga har högerextrema attityder tilltagit och normaliserats och dessa attityder förekommer idag i samma utsträckning även i högutbildade befolkningsskikt.⁵

Även om Mouffe har rätt om den affektiva dimensionen, reduceras den hos henne till en form av kollektivism. Mouffes affektteori kan förklara varför vi exempelvis identifierar oss med nationella gemenskaper – den är, om man så vill, horisontell.⁶ Men det finns också en annan dimension, som även Freud nämner, i form av kollektivets formering runt en ledare. Den är snarare vertikal, och består i underordning och stöd för odemokratiska krafter.⁷ Också detta ser vi i dagens mobilisering

3. Mouffe 2016, s. 84–85.

4. Habermas 2023.

5. Zick, Küpper & Mokros 2023, s. 84. Enligt den nederländske statsvetaren Cas Mudde karakteriseras den fjärde vägen av högerextremism (från år 2000), inte bara i Europa, just av att dess frågor och ideologiska teman normaliseras bland andra politiska aktörer; Mudde 2019, s. 20–23.

6. Tydligast beskrivs detta i Mouffe 2018, s. 72–74. Hon är naturligtvis medveten om problematiken, och resonemanget föregås av en kort diskussion av hur vänsterpopulistiska ledare ska undgå att bli auktoritära (s. 70–71). Mouffe har också inspirerats av den nazistiske rättsteoretikern Carl Schmitt som förklarade samhället och politiken som i slutändan en kollektivisering av relationen mellan vän och fiende; Schmitt 2010.

7. Andreas Hellerstedt påpekade nyligen i en analys av de medeltida furstespeglar (ett slags handböcker för furstar) som föregick Machiavellis *Fursten* att det han, och de, kallar politisk kärlek, även riktar sig uppåt – mot fursten, och vidare mot gud. Se Hellerstedt 2020, s. 213.

av högerpopulism och auktoritära regeringar, från valet av Trump till USA:s president till de framgångar Jimmie Åkesson och hans rasistiska Sverigedemokrater hade i det senaste valet. Det är i det sammanhanget vi vill introducera, åtminstone delar av, den drygt sjuttio år gamla och nästan tusen sidor tjocka boken *The Authoritarian Personality*.

Kritisk och antiauktoritär

De texter vi presenterar i det här tematiska specialnumret av tidskriften *Arkiv* är i huvudsak skrivna av eller behandlar bakgrunden till och inflytandet för den grupp av tyska marxister som i efterhand brukar kallas Frankfurtskolan (själva kallade de sig helst den kritiska teorin – samtiden uppfattade dem som Horkheimergruppen). Namnet kommer från att deras akademiska bas, Institut für Sozialforschung, låg och efter kriget återupprättades i Frankfurt am Main. Det grundades för privata pengar 1923 och samarbetade till en början med Marx-Engels-institutet i Moskva, men 1931 började de under sin nya direktör Max Horkheimer utveckla ett tvärvetenskapligt forskningsprogram, som innefattade en form av sociologi med starka inslag från psykoanalytisk teoribildning.⁸ Mycket kom förstås att kretsa runt oron i Weimarepubliken, nederlaget för vänstern under republikens första år och det växande hotet från nazismen – och det är inte minst det senare som gjort att intresset åter ökat för den här gruppen och deras tankar på senare år.⁹

Det finns framför allt två skäl till att återvända till *The Authoritarian Personality*: ambitionen att försöka förklara och förstå hur individer i demokratiska samhällen på det känslomässiga (omedvetna) planet kan attraheras av fascistisk ideologi; och dess banbrytande metodologiska tillvägagångssätt att undersöka detta genom en kombination av enkätstudier, djupintervjuer och skalgraderingsverktyg. Det är en bok många hört talas om, men betydligt färre har läst. Den är visserligen mer lättillgänglig än mycket annat i dess mest berömda författare Theodor W. Adornos produktion men omfattande och metodologiskt komplex. Dess fyra författare (i bokstavsordning), förutom Adorno även Else Frenkel-Brunswick, Daniel J. Levinson och R. Nevitt Sanford, representerar ett

8. Se Ramsay 2005, s. 26–32.

9. Till exempel Wheatland 2009; Jay 2020.

sällsynt fruktbart möte mellan kritisk teori, österrikisk positivism och amerikansk experimentell psykologi.

Samtidigt finns det ur ett nutida politiskt progressivt perspektiv en misstänksamhet mot det slags individbegrepp som *The Authoritarian Personality* utgår från – i grunden det freudianska – som kan verka för essentialistiskt och grundas på föreställningar om en mänsklig natur. Samma kritik har även riktats mot den närliggande teoribildningen freedomarxism, trots dess ambition att historisera psykologiska förhållanden. Det är därför nödvändigt att något utveckla bakgrunden till studien.

I exil undan Hitlerregimen hade det av Horkheimer ledda institutet redan 1936 publicerat en omfattande empirisk studie, *Studien über Autorität und Familie* (utgiven i Paris), där inte minst Erich Fromm härlett auktoritära mönster ur familjeförhållanden och den ekonomiska strukturen. Tillsammans med ytterligare studier under tiden i USA utgör *The Authoritarian Personality* ett slags kulmen för den freudomarxistiska teorin såväl teoretiskt som empiriskt. Idéerna hade utvecklats i gränslandet mellan psykoanalytisk praktik, kommunistiskt engagemang och samhällsvetenskap i mellankrigstidens Tyskland och Österrike.¹⁰ Arvet från Freud levde vidare utanför ramen för den kritiska teorin i strukturalistisk och poststrukturalistisk teori bland annat genom Jacques Lacan och Louis Althusser under 1950- och 1960-talen.

Samtidigt har andra psykoanalytiska traditioner fortsatt intressera sig för och inspirera forskning om fallenheten att stödja auktoritära ideologier och projekt eller utföra våld i dessas namn. Med Melanie Kleins objektrelationsteori har till exempel den svenske psykoanalytikern Ludvig Igra sökt förklara rasism som resultatet av ett förhållningssätt till världen som karakteriseras av en paranoid-schizoid position.¹¹ Utomlands har Julia Kristeva inspirerats av Lacans omläsning av Freud för att introducera begreppet ”abjektion” vilket berör att projicera fasa och äckel på det socialt avvikande.¹² Slavoj Žižek utgår från samma psykoanalytiska skola i sin teori om ideologikritik av fascism och andra ideologier.¹³ Det är på många sätt ett levande arv.

10. Se Deland, ”När Freud jobbade gratis”, i denna volym.

11. Igra 2001.

12. Kristeva 1992.

13. Žižek 2020.

Det senaste genomslaget

En av de händelser som inspirerade oss till det här tidskriftsnumret var den nyutgivning som det engelska vänsterförlaget Verso gjorde av *The Authoritarian Personality* inför sjuttioårsjubileet av bokens utgivning 1950.¹⁴ Även i Tyskland har *The Authoritarian Personality* fått en ny aktualitet.

Den 6 april 1967 höll Adorno en föreläsning vid universitetet i Wien på inbjudan av en socialistisk studentförening. Mot bakgrund av uppkomsten av det högerradikala partiet NPD,¹⁵ som uppnådde stora valframgångar i Västtyskland under senare hälften av 60-talet (och sedan åter efter millennieskiftet i det återförenade Tyskland), analyserar Adorno i denna föreläsning målen, medlen och taktiken för den tidens högerradikala politiska rörelse och kontrasterar den nya högerextremismen mot den gamla nazistiska fascismen. Han försöker särskilt belysa orsakerna till den popularitet som högerradikala rörelser fick i delar av den tyska befolkningen i spåren av en utbredd ekonomisk recession – endast 20 år efter slutet av andra världskriget. I sin föreläsning presenterar Adorno ingen välgrundad och heltäckande teori om fascism, utan nöjer sig med att med avstamp i Frankfurtskolans kritiska teori ta upp några av de aspekter och faktorer som enligt honom krävs för att identifiera och analysera de sociala, politiska och psykologiska orsaker som ligger bakom den politiska högerradikalismens attraktionskraft. Han knyter an till centrala idéer i sin och Horkheimers bok *Upplysningens dialektik*,¹⁶ först utgiven 1947, där författarna beskriver hur utvecklingen av den kulturella sfären i kapitalistiska samhällen utgör en väsentlig förutsättning för fascismens framväxt. Samtidigt som han förkastar

14. Adorno et al. 2019. Jubileet uppmärksammades även i Tyskland, bland annat genom konferensvolymerna Decker & Türcke 2019 och Henkelmann et al. 2020.

15. NPD står för Nationaldemokratische Partei Deutschlands, ett högerradikalt parti som grundades i dåvarande förbundsrepubliken Västtyskland i november 1964 som efterföljare till det högerradikala nationalistiska partiet Deutsche Reichspartei (DRP, 1950–65). NPD hade under slutet av 60-talet och i början av 70-talet ett antal valframgångar, främst i valen till flera delstatsparlament, bl.a. Hessen, Bayern, Bremen, Rheinland-Pfalz, Niedersachsen och Schleswig-Holstein. I valet till Västtysklands förbundsdag år 1969 misslyckades partiet med 4,3 procent av rösterna tämligen knappt att komma över spärren till förbundsdagen som ligger på 5 procent.

16. Horkheimer & Adorno 2012.

enkla och schematiska tolkningar analyserar Adorno hur högerradikala rörelser växer fram i en kapitalistisk ekonomi som karakteriseras av kapitalkoncentration, utarmning och växande ekonomiska klyftor. Ekonomiska faktorer för enligt Adorno med sig en utbredd förväntan om politisk maktutövning av starka ledare i delar av befolkningen, vilket bland annat tar sig uttryck i det falska medvetande som skapas och underhålls av kulturindustrin.¹⁷

Adorno knyter i sin föreläsning an till *The Authoritarian Personality*, som ännu inte ens var tillgänglig på tyska. Boken publicerades ursprungligen på engelska i USA och enbart de kapitel som skrivits av Adorno själv utkom några år senare postumt på tyska.¹⁸ Enligt Adorno kan studien hjälpa oss att förstå varför delar av befolkningen anammar höger-radikal propaganda.¹⁹ Högerradikalismens politiska framgångar beror på de kommunikativa verktyg och budskap som dessa rörelser väljer ut och anpassar efter sina syften, i synnerhet deras propaganda. Med en mycket träffande fras beskriver Adorno kärnan i sin diagnos som en samtid präglad av ”denna kombination av rationella medel och irrationella syften”.²⁰ Den högerradikala propagandan lyckas balansera ”den otvivelaktiga skillnaden mellan verkliga intressen och de falska mål som förespeglas”.²¹ Med hänvisning till *The Authoritarian Personality* beskriver han hur en viss personlighetstyp, den så kallade manipulativa typen – människor som kan beskrivas som kalla, orelaterade, strikt tekniskt sinnade – är mottaglig för högerradikal propaganda. Adorno konstaterar i detta sammanhang hur ”denna märkvärdiga enhet av systematiska vanföreställningar och teknologisk perfektion verkar vara på uppgång”.²²

Föreläsningstexten publicerades i bokform mer än 50 år efter Adornos anförande i Wien och boken blev under 2020-talets början något oväntat en försäljningssuccé i den tyskspråkiga delen av Europa. Detta kan delvis förklaras med högerradikala politiska partiers och rörelser utbredda politiska framgångar i många europeiska länder, inte minst i Tyskland

17. Adorno 2021, s. 17, översättning Anna Petronella Fouttier.

18. Adorno 1973.

19. Adorno 2021, s. 20–22.

20. Adorno 2021, s. 21.

21. Adorno 2021, s. 21.

22. Adorno 2021, s. 24.

där det högerradikala populistiska partiet AfD,²³ som grundades år 2013, har fått representation i de flesta delstatsparlament, den tyska förbunds-
dagen samt Europaparlamentet. Bokens succé visar att det finns ett
behov av samhällsvetenskapliga, teoretiskt baserade förklaringsmodeller
för attraktionskraften hos högerradikala och populistiska rörelser.

I Sverige

Det här är första gången som *The Authoritarian Personality*, om än bara
i ett litet urval, översätts till svenska. När den kom ut 1950 var inflytan-
det i Sverige kortvarigt och förmedlades via Norge. Under några år i
början av 50-talet bedrevs där något som kallades Nationalismeprojek-
tet av Christian Bay, Ingemund Gullvåg, Harald Ofstad och Herman
Tønnesen. Det skedde i samarbete med Else Frenkel-Brunswik – en av
författarna till *The Authoritarian Personality* – som då var i Oslo på ett
Fullbrightstipendium. Ofstad hade redan 1948 träffat Frenkel-Brunswik
i Berkeley, och kände väl till de artiklar som den ursprungliga Berkeley-
gruppen (Frenkel-Brunswik, Sanford och Levinson) skrivit innan sam-
arbetet med Horkheimer och Adorno.²⁴

Det norska projektet fick också en svensk efterföljare, som var den
enda samtida influensen i Sverige. Den studien var en del av ett Unesco-

---

23. AfD står för Alternative für Deutschland. Partiet grundades som ett EU-skeptiskt
och högerliberalt parti och ställde upp i förbundsdagsvalet 2013, där partiet med 4,7
procent av rösterna knappt misslyckades med att ta sig in i parlamentet. I Europaparla-
mentsvalet år 2014 fick AfD för första gången representation i ett parlament. Under åren
därefter fick AfD representation i alla tyska delstatsparlament och efter förbundsdagsva-
let 2017, med 12,6 procent av rösterna, även i den tyska förbundsdagen.

24. Ofstad 1966, s. 239. Nationalismeprojektet sammanfattades i tre volymer, men blev
verkligt uppmärksammat först efter att Harald Ofstad några år senare, 1960, skrev ett par
debattartiklar om förekomsten av antisemitism i Norge. Artiklarna byggde på de attityd-
studier som gjorts med inspiration från den amerikanska studien. Ofstad underströk,
liksom Berkeleygruppen, att antisemitiska attityder var en del av en sammansatt person-
lighetsstruktur, som även innefattade auktoritära och antidemokratiska föreställningar,
och bara kunde motverkas genom övergripande samhälleliga reformer. Han följde 1966
upp debatten med en akademisk artikel (projektet hade tidigare bara redovisats i stencil-
form). Ofstad i *Bergens Tidende* 8 februari 1960, citerad i Hoffmann 2020, s. 33. Se även
Ofstad 1966. Om projektet, se Bay et al. 1950–53 och Rokkan 1952, s. 20–23.

finansierat program, The Tension Project, lett av två amerikanska psykologiprofessorer, Hadley Cantrell från Princeton och Otto Klineberg från Columbia. Sammanlagt genomfördes tre svenska studier inom programmens ram. Eskil Björklunds och Joachim Israels rapport (formellt sett deras licentiatavhandling), *The Authoritarian Ideology of Upbringing*, publicerades 1951 som stencil av sociologiska institutionen vid Uppsala universitet. Denna studie var snarare inspirerad av Frenkel-Brunswiks intresse för hur auktoritära attityder uppstår hos barn än det vuxenperspektiv som präglade den amerikanska undersökningen, men den kompletterade samtidigt hennes studier genom att bygga på en ganska omfattande attitydundersökning.²⁵

Den svenska studien knöt an till det intresse för konsekvenserna av auktoritära uppfostringsmetoder som Israel demonstrerat i sin populära bok *Det finns inga elaka barn!* (med Mirjam Valentin-Israel), publicerad redan 1946 och då i hög grad inspirerad av Erich Fromms bok *Flykten från friheten* (1941, på svenska 1945).²⁶ Det finns också paralleller i exempelvis Gustav Jonssons arbete med socialt utsatta pojkar och flickor vid Karolinska Sjukhuset och Barnbyn Skå, och enligt egna uppgifter ska Jonsson och hans medarbetare med stort intresse läst inte bara Fromm utan även Adorno och Horkheimer – vilket knappast kan betyda något annat än *The Authoritarian Personality*. Vid sidan av Fromm kom deras inspiration emellertid främst från Wilhelm Reich.²⁷ Sociologen Bo Andersson har självbiografiskt berättat att Israel ibland undervisade om Adorno och Horkheimer, men då ”hörde vi på med ett halvt öra”.²⁸ Metodologiskt dröjde det foljdriktigt innan den metod för attitydundersökningar som utvecklats av Berkeleygruppen fick efterföljare. Det var först i samband med det ökade intresset för etniska relationer, det vill säga för invandringens konsekvenser, omkring 1970, som liknande

25. Björklund & Israel 1951; Israel 1998, s. 77–81. Frenkel-Brunswik hade också besökt Stockholm och Israel skulle senare bjudas in till ett seminarium arrangerat av Sanford. Perspektivet i studien var moderniseringsorienterat (en jämförelse mellan stad [Stockholm] och [norrländsk] landsbygd). Om Frenkel-Brunswiks arbete före och efter *The Authoritarian Personality*, se Deland, ”Else Frenkel-Brunswik – mångtydighetens teoretiker”, i denna volym.

26. Israel & Valentin-Israel 1946. Boken utkom i åtminstone fyra upplagor 1946–56.

27. Dahlstedt 2008, s. 108–109; Bergenheim 1994, s. 270.

28. Andersson 1990, s. 26.

metoder började användas av framför allt Arne Trankell, Anders Lange och Charles Westin.²⁹

Under åren efter andra världskriget kom den svenska sociologin att i allt större omfattning präglas av användningen av kvantitativa data-insamlingar och analyser, inte minst när det gäller undersökningar av den svenska välfärdsstaten och dess institutioner. År 1972 grundades Institutet för social forskning (SOFI) som en självständig myndighet vid Stockholms universitet. Institutet för social forskning ligger bland annat bakom genomförandet av levnadsnivåundersökningen (LNU), en återkommande surveyundersökning där ett riksrepresentativt urval av Sveriges vuxna befolkning intervjuas om sina faktiska levnadsförhållanden inom en rad områden (till exempel familj, hälsa, utbildning, sysselsättning eller arbetsförhållanden, ekonomi, fritid, boende och politiskt deltagande). Ändå genomfördes till skillnad från många andra europeiska länder inga kvantitativa undersökningar av högerradikala och auktoritära attityder. År 2006 var Sverige initialt med i ett internationellt komparativt projekt med syfte att undersöka fördomar och grupprelaterade auktoritära attityder i ett antal europeiska länder, närmare bestämt Frankrike, Storbritannien, Nederländerna, Italien, Polen, Portugal, Tyskland och Ungern.³⁰ Även i Sverige genomfördes under hösten 2006 en förstudie för att utprova undersökningens upplägg och enkätfrågor med cirka 150 undersökningsdeltagare.³¹ På grund av brist på forskningsmedel från svenskt håll kom dock Sverige inte att inkluderas i huvudstudien som ägde rum under 2008.

Det uteblivna inflytandet hängde samman med hur Frankfurtskolan uppfattades i Sverige på den tiden. Som Sten Dahlstedt visat dröjde det generellt lång tid innan Adorno uppmärksammades i Sverige som annat än musikkritiker.³² Det var först med översättningen till svenska av

29. Om detta, se Deland & Fuehrer i denna volym.

30. Zick, Küpper & Hövermann 2011.

31. Zick, Küpper & Hövermann 2011, s. 51.

32. Dahlstedt 2008, s. 108–109. I slutet av 1950-talet skrev visserligen den tidigare kommunistiske författaren och förlagsredaktören Gunnar Gunnarson några essäer som bland annat lyfte fram Adornos och Horkheimers gemensamma bok *Upplysningens dialektik*, och arton år senare diskuterade Sven-Eric Liedman i sin bok om Engels naturdialektik, *Motsatsernas spel* (1977), kort Adornos sextiotalsbok *Negativ dialektik*. Se Gunnarson 1959, s. 124–161; Liedman 1983, s. 389.

just *Upplysningens dialektik* (1981) och av Adornos egen *Minima Moralia* (1986) som samhällsfilosofen Adorno blev synlig.³³ Inte förrän med Anders Ramsays avhandling *Upplysningens självreflexion* (2005) skulle *The Authoritarian Personality* för första gången diskuteras mer ingående i Sverige.³⁴

Vänsterkritik

Vid sidan av det vetenskapliga ointresset fanns också ett politiskt motstånd, som kan ha påverkat också det vetenskapliga mottagandet under vänstervågens och universitetsexpansionens 1960–70-tal. När intresset för Frankfurtskolan hade tilltagit i Västtyskland under 60-talet skedde det delvis under intryck av de radioföreläsningar som Adorno regelbundet höll, och som ofta hade ett pedagogiskt perspektiv.³⁵ För Sveriges del påverkades intresset av konflikter inom den utomparlamentariska vänstern. Ett stort inflytande fick Göran Therborns bedömning i ett häfte publicerat av förlaget och tidskriften Arkiv 1976 (som ursprungligen byggde på ett par artiklar publicerade i *New Left Review* 1970–71). Till viss del är Therborns kritik metodologisk – han påpekar att positivistiska metoder som Horkheimer tidigare dömt ut (framför allt i artikeln ”Traditionell och kritisk teori” från 1937) nu kom till användning genom samarbetet med traditionella socialpsykologer utbildade i Wien och Los Angeles.³⁶ Men framför allt menar han att studien är dålig politik: den antiauktoritära personligheten är, och här citerar han Adorno, en ”äkt liberal” – vilket förstås verkar vara en snabb omsvängning från Horkheimers påpekande i artikeln ”Judarna och Europa” (1939) att ”den som inte

33. För aktuella upplagor, se Horkheimer & Adorno 2012; Adorno 2023.

34. Ramsay 2005.

35. De ingår numera i hans samlade verk, men en praktisk mindre samling är Adorno 1971.

36. Therborn refererar explicit till Horkheimers artikel ”Traditionelle und kritische Theorie”, som publicerades i *Zeitschrift für Sozialforschung* (Horkheimer 1937), och då i första hand avser resonemanget på s. 283–284, där Horkheimer betonar det teoretiska arbetets betydelse för en vetenskap som arbetar för en förbättring av den mänskliga existensen, mot en positivistisk vetenskap som bara strävar efter att reproducera det existerande.

vill tala om kapitalism ska inte heller tala om fascism”.³⁷ Men framför allt kritiserar han det fokus som riktas mot den individuella personligheten och som verkar motsäga deras tidigare uppfattning (inte minst i *Upplysningens dialektik*) som snarare talar om övergripande förändringar på samhälls nivå.³⁸ Dessa invändningar fanns på ett tidigt stadium – när Therborn ursprungligen skrev sin text hade exempelvis ännu inte Martin Jays kollektivbiografi om Frankfurtskolan, *The Dialectical Imagination* (1973), publicerats.³⁹

Den svenska synen låg nära den brittiska. *The Authoritarian Personality* förbigicks med en talande tystnad i Perry Andersons enormt inflytelserika *Considerations on Western Marxism* (1976) och *In the Tracks of Historical Materialism* (1983, båda på svenska som *Om den västerländska marxismen* 1984). Han har inte heller senare återkommit till den.

37. Artikeln ”Die Juden und Europa” publicerades i *Zeitschrift für Sozialforschung* (Horkheimer 1939), och finns på svenska i Horkheimer 1987. Citatet i sin helhet (i översättning av Joakim Retzlaff) lyder (s. 145–146):

Den internationella solidariteten har inte fungerat. Eftersom världsrevolutionen inte infann sig, är de teoretiska tankar värdelösa, enligt vilka den framstod som räddningen från barbariet. Nu, då det verkligen har gått så långt att det kapitalistiska samhällets harmoni och utvecklingsmöjligheter avslöjats som den illusion som kritiken av den fria marknadsekonomin alltid har angripit, då krisen – som förutsagt – har blivit permanent trots och på grund av det tekniska framåtskridandet och de fria företagens efterföljare endast kan hävda sin ställning genom att avskaffa den borgerliga friheten, nu prisar de litterära motståndarna till det totalitära samhället det tillstånd det härstammar ifrån och förnekar den teori som avslöjade dess hemlighet medan ännu tid var. Ingen kan begära att emigranterna i en värld som har alstrat fascismen skall hålla upp en spegel framför dem på just de platser där den ännu ger dem asyl. Men den som inte vill tala om kapitalismen bör också tala om fascismen. Dagens engelska gäster gör bättre erfarenheter än Fredrik II med den elaka tungan Voltaire. Den lovsång som de intellektuella stämmer upp till liberalismen kanske ofta kommer för sent, då länderna blir totalitära snabbare än böckerna finner förläggare. Men de ger inte upp hoppet om att reformeringen av den västliga kapitalismen någonstans skall förlöpa mer skonsamt än i det tyska fallet och att ett välrekommenderat fjärran mål ändå skall ha en framtid. Den totalitära ordningen är emellertid inget annat än sin föregångare befriad från alla hämningar.

38. Therborn 1976, s. 34–35.

39. Just Martin Jay svarade på Therborns artiklar i Jay 1972.

Däremot kritiserar han, med hjälp av den italienska lingvisten Sebastiano Timpanaro, i dessa böcker rätt utförligt försöken att kombinera marxistiska och freudianska angreppssätt.⁴⁰ Gemensamt för de båda Althusserinspirerade marxisterna Therborn och Anderson är en oro för att vänsterens sjuttioårsuppsving ska påverkas av den politiska inaktivitet som framför allt Anderson menar att den västerländska marxismen och inte minst Frankfurtskolan präglats av. För Therborns del går tanken via den ultravänsterism som tycktes vara den filosofiska bakgrunden till den intellektuella inåtvändheten.⁴¹ I stället förespråkade de ett återvändande till en tidigare generations marxister, med Lenin och inte minst Trotskij i spetsen, som i stället fokuserade på politisk handling (alldeles oavsett vad för slags politiska handlingar de nu förespråkade).⁴²

Det här är naturligtvis på många sätt en överspelad konflikt. Även om det är svårt att spåra ett vänsteruppsving idag är det lätt att hitta marxistiska och postmarxistiska teoretiker som Andreas Malm och Chantal Mouffe som har mycket att säga om vilka politiska handlingsmöjligheter som presentera sig. Icke desto mindre verkar den negativa bilden av freudomarxistisk analys i allmänhet och *The Authoritarian Personality* i synnerhet hänga kvar. Så sent som vid årsskiftet hävdade vår syskontidskrift *Fronesis* i inledningen till sitt i övrigt ypperliga nummer om reaktionära strömningar att *"The Authoritarian Personality"* mer eller mindre sjukdomsförklarar den politiska motståndaren, vars åsikter förklaras som en psykisk avvikelse".⁴³ I stället poängterar författarna de reaktionära åsikternas, och deras bärares, normalitet, som förskjutningar av diskurser och åsikter som redan finns brett representerade i samhället. Huvudsakligen handlar det om utmaningar mot de landvinningar och krav som kommer från progressiva sociala rörelser. Det är naturligtvis riktigt att ideologiska och politiska utmaningar inte kan återföras på individuella egenskaper, "olika hjärnor" som författarna formulerar sig.⁴⁴ Men det går inte heller att bortse från att människor förhåller sig

40. Om detta, se Deland (kommande).

41. Det var naturligtvis inte en obefogad fruktan, några år tidigare hade Adorno publicerat artikeln "Resignation". Om detta problemkomplex, se Johansson 2021.

42. Therborn 1976; Anderson 1984.

43. Alamaa et al. 2022, s. 9.

44. Alamaa et al. 2022, s. 10.

till samhället inte bara genom rationella överväganden utan med hela sin kropp och historia och därmed de känslor de investerat i de budskap de möter och själva producerar. Även *The Authoritarian Personality* rör sig (huvudsakligen) inom normaliteten och utforskar de mentala mönster, de psykiska strukturer som både progressiva och reaktionära rörelser tar avstamp i och som visserligen är historiskt bestämda och föränderliga men samtidigt trögrörliga. Resonemangen kompletteras i den publikationsserie boken var en del av, *Studies in Prejudice* (med Horkheimer som redaktör), av Leo Löwenthals och Norbert Gutermans *Prophets of Deceit* om protofascistiska agitatorer (eller för den delen av Adornos visserligen opublicerade egna text om samma sak, postumt utgiven som *The Psychological Technique of Martin Luther Thomas' Radio Addresses*). Siegfried Kracauers tjugo år äldre vetenskapliga reportage *Die Angestellten* (1930), om hur lägre tjänstemän styrs mot underhållningsindustrins parallellvärld hör till samma perspektiv, liksom Adornos egna texter om "kulturindustrin".⁴⁵ En antifascism som är omedveten om att strukturella förutsättningar också finns på det mentala planet, och därför måste utforskas, blir obönhörligen hjälplös.

I denna volym av *Det vita fältet*

Numret inleds med en presentation av *The Authoritarian Personality* av sociologen Anders Ramsay. I sin genomgång av boken understryker han den gedigna underbyggnad i för den tiden avancerad statistiskt metod som karakteriserade studien. Samtidigt diskuteras de invändningar som snart efter publiceringen riktades mot metodologin och beroendet av den psykoanalytiska teorin.

Sedan följer det första av två översatta utdrag ur själva boken. Det består av kapitel XIX som är skrivet av Theodor W. Adorno och är ett av de kapitel där resultaten från attitydundersökningarna jämförs med de intervjuer som genomförts med de personer som fått de tydligaste utslagen enligt det index som användes, de så kallade *high scorers* och

---

45. Löwenthal & Guterman 1949; Adorno 2000; Kracauer 1930. Om kulturindustrin, se Horkheimer & Adorno 2012, kapitlet "Kulturindustri. Upplysning som massbedrägeri"; Adorno 1991.

low scorers. Det är också i det här kapitlet som Adorno presenterar den berömda typologin, som också diskuteras i Ramsays artikel. Det visar sig att det finns betydligt fler varianter av personligheter än den auktoritära och dess motsats.

Oförtjänt bortglömd är Else Frenkel-Brunswik, tillsammans med R. Nevitt Sanford ledare för den ursprungliga Berkeleygruppen. Liksom Adorno var hon en flykting undan nazismen, i hennes fall från Wien dit hon flyttat som barn från födelsestaden Lemberg, nuvarande Lviv i Ukraina. Frenkel-Brunswik hade i likhet med Paul Lazarsfeld och flera av hans medarbetare utbildats av Charlotte Bühler vid den psykologiska institutionen i Wien, och det var först efter flykten till USA som hon anammade psykoanalysen. Förutom medverkan i *The Authoritarian Personality* är hon mest känd för att ha utvecklat en metodologi för att förstå hur barn utvecklar auktoritära attityder, och metoder för att testa psykoanalysen empiriskt. I numret presenteras hon av historikern Mats Deland.

Ur själva boken har vi sedan översatt hennes avslutande avsnitt i kapitel XIII, där resultaten av intervjuerna sammanställs och utvärderas. Frenkel-Brunswik hade liksom Lazarsfeld umgåtts med medlemmarna i de den så kallade Wienkretsen (Carl G. Hempel, Rudolf Carnap med flera) och hennes kunskap om empiriska metoder inom psykologi var bland det bästa av vad tiden kunde erbjuda. Hennes bidrag till att göra *The Authoritarian Personality* till ett landmärke för den empiriska (positivistiska) socialpsykologin har delvis skymts av stjärnglansen från medförfattaren Adorno, som samtidigt omvittnat att samarbetet dem emellan varit harmoniskt.

Teorin om den auktoritära personligheten har sina rötter i det östtyska sammanhang som brukar kallas freudomarxism. Mats Deland argumenterar i sin andra artikel i numret för att traditionen måste ses som ett resultat av öppnandet av gratiskliniker i både Berlin och Wien (och flera andra städer) under mellankrigstiden, där en generation unga psykoanalytiker mötte helt andra patientgrupper – och kliniska behov – än dem som präglat psykoanalysen under dess första decennier. Samtidigt präglades traditionen av efterverkningarna av de krossade rådsrörelserna och Weimarrepublikens Tyskland, och av austromarxismens försök att

bygga en välfärdsstat i den österrikiska restrepubliken röda huvudstad. Även om freudomarxisterna skingrades över världen när de efter ett halvtannat decenniums arbete måste fly, lämnade de ett betydelsefullt idéarv – inte minst till den kritiska teorin.

I nästa artikel, skriven av Mats Deland och sociologen Paul Fuehrer, återvänder vi till reaktionerna på *The Authoritarian Personality*, och hur studiens metoder utvecklats och inte minst avpolitiserats under de dryga sjuttio år som gått sedan publiceringen. Deland och Fuehrer resonerar också om vilka implikationer som mötet, i ett projekt strax före det om den auktoritära personligheten, mellan den kritisk-teoretiska ansatsen i Adornos musikteori och Paul Lazarsfelds positivism och tillämpade forskning hade för hur särskilt Adorno senare skulle hantera de utmaningar det nya och mycket mer omfattande forskningsprojektet innebar.

I numrets sista artikel tar sig kulturgeografen Erik Hansson an Adornos länge opublicerade förord till studien (som gavs ut på engelska först med Versos återutgivning 2019). I ”Remarks on *The Authoritarian Personality*” förklarar Adorno att den sanna vetenskapliga förklaringen till fördomars natur vore att ta reda på hur objektiva ekonomiska lagar förmedlas genom individens omedvetna sammansättning i ideologins domän.⁴⁶ Hansson skisserar en samhällsteori som avser att följa denna uppmaning, och tar i Adornos och freudomarxismens efterföljd fasta på Marx politisk-ekonomiska teori och Freuds subjektsteori för att bättre kunna erhålla förklaringar till samtida rasistiska och auktoritära fördomars natur. Teorin kompletterar Adornos standardiseringsteori med en teori om kapitalismens inneboende tendens till differentiering jämte iakttagelsen om världsekonomin produktivitetssänkning, samt med en förståelse av subjektets psyke från Žižek. Den senares läsning av Freud genom Lacan visar sig hysa stora likheter med Adornos egna samhällsteori, men med en terminologi och ontologi som är mer i samklang med de senaste decenniernas poststrukturalistiska och dekonstruktivistiska landvinningar. Medan *The Authoritarian Personality* upphävde ett deterministiskt klassbaserat orsakssamband till auktoritarism åstadkommer denna teori en kompletterande frigörelse från en determinism om den individuella uppväxten, uppfostran och primärrelationerna. Framför allt

46. Adorno 2019, s. liii.

framhäver teorin möjligheterna att föra studier i Adornos och Berkeley-gruppens anda med ett kompletterande teoretiskt begrepp om ”Njutning” som förankrar individnivån med samhällsnivån.

Till sist vill vi uttrycka vår tacksamhet till American Jewish Committee och Charlotte Bonelli, som gett oss rätten att översätta och publicera de utvalda utdragen ur *The Authoritarian Personality*. Hela bokserien *Studies in Prejudice* finns att ladda ner från AJC:s arkiv (ajcarchives.org). Översättningarna av de båda inkluderade kapitlen har gjorts av Mats Deland (med bistånd av Anders Ramsay). Översättningar av citat är, om inte annat anges, våra egna. Ramsays text är hämtad ur hans avhandling *Upplysningens självreflexion* (2005). Övriga svenska texter är originalpubliceringar och har genomgått sakkunniggranskning. Utgivningen har, förutom genom stöd till tidskriften från Vetenskapsrådet och Forte, möjliggjorts av Centre for Baltic and East European Studies (CBEES) vid Södertörns högskola, som också bekostat en workshop tillsammans med Friedrich-Ebert-Stiftung i oktober 2022, och av Mittuniversitetets expenskonto. I övrigt har arbetet utförts utan ekonomiskt stöd.

Referenser

- Adorno, Theodor W. (1971) *Erziehung zur Mündigkeit: Vorträge und Gespräche mit Hellmut Becker 1959–1969*. Suhrkamp: Frankfurt am Main.
- Adorno, Theodor W. (1973) *Studien zum autoritären Character*. Suhrkamp: Frankfurt am Main.
- Adorno, Theodor W. (1991) *The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture*. Routledge: London.
- Adorno, Theodor W. (2000) *The Psychological Technique of Martin Luther Thomas' Radio Addresses*. Stanford University Press: Stanford.
- Adorno, Theodor W. (2019) ”Remarks on *The Authoritarian Personality*”, i Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson & R. Nevitt Sanford, *The Authoritarian Personality*. Verso: London.
- Adorno, Theodor W. (2021) *Den nya högerradikalismen*. Nirstedt/litteratur: Stockholm.
- Adorno, Theodor W. (2023) *Minima Moralia: Reflexioner ur det stympade livet*. Andra upplagan. Arkiv förlag: Lund.
- Adorno, Theodor W., Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson & R. Nevitt Sanford (2019) *The Authoritarian Personality*. Verso: London.

- Alamaa, Linda, Vanja Carlsson, Carolina Pettersson & Magnus Wennerhag (2022) "De reaktionära", *Fronesis*, nr 76–77.
- Anderson, Perry (1984) *Om den västerländska marxismen*. Arkiv förlag: Lund.
- Andersson, Bo (1990) "Socialpsykologins roll i sociologin", *Sociologisk forskning*, 27:4. <https://www.jstor.org/stable/20851032>
- Bay, Christian, Ingemund Gullvåg, Harald Ofstad & Herman Tønnesen (1950–53) *Nationalism I–III*. Stencil. Institutt for samfunnsstudier: Oslo.
- Bergenheim, Åsa (1994) *Barnet, libido och samhället: Om den svenska diskursen kring barns sexualitet 1930–1960*. Höglunds förlag: Falun.
- Björklund, Eskil & Joachim Israel (1951) *The Authoritarian Ideology of Upbringing*. Stencil. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Brock, Maria & Jenny Gunnarsson Payne (2023) "'That's disgusting!' The shifting politics of affect in right-wing populist mobilisation", i David Payne, Alexander Stagnell & Gustav Strandberg (red.), *Populism and the People in Contemporary Critical Thought: Politics, Philosophy, and Aesthetics*. Bloomsbury Academic: London.
- Dahlstedt, Sten (2008) "Kulturell kritik och komplexitet. Adornoreceptionen i Sverige", *Lychnos: Årsbok för idé- och lärdoms historia*, 2008.
- Decker, Oliver & Christoph Türcke (red.) (2019) *Autoritarismus: Kritische Theorie und psychoanalytische Praxis*. Psychosozial Verlag: Giessen.
- Deland, Mats (kommande) "Perry Anderson's problem with Freudo-Marxism", *Historical Materialism*.
- Gunnarson, Gunnar (1959) *Vardagsljud – evighetsackord: Studier i tidskritik*. Tiden: Stockholm.
- Habermas, Jürgen (2023) *Offentlighetens nya strukturomvandling och idén om deliberativ demokrati*. Daidalos: Göteborg.
- Hellerstedt, Andreas (2020) "'Det enda ointagliga befästningsverket'. Politisk kärlek i tre furstespeglar", i John Björkman, Victoria Fareld & Anna Källén (red.), *Eros, philia, agape: Kärlekens kulturhistoria: En vänbok till Inga Sanner*. Ellerströms: Lund.
- Henkelmann, Katrin, Christian Jäckel, Andreas Stahl, Niklas Wunsch & Benedikt Zopes (red.) (2020) *Konformistische Rebellen: Zur Aktualität des autoritären Charakters*. Verbrecher Verlag: Berlin.
- Hoffmann, Christhard (2020) "A fading consensus: Public debates on Antisemitism in Norway, 1960 vs. 1983", i Christhard Hoffmann & Vibeke Moe (red.), *The Shifting Boundaries of Prejudice: Antisemitism and Islamophobia in Contemporary Norway*. Scandinavian University Press: Oslo.
- Horkheimer, Max (1937) "Traditionelle und kritische Theorie", *Zeitschrift für Sozialforschung*, 6:2.
- Horkheimer, Max (1939) "Die Juden und Europa", *Zeitschrift für Sozialforschung*, 8:1–2.
- Horkheimer, Max (1987) "Judarna och Europa", i John Burrill (red.), *Kritisk teori: En introduktion*. Daidalos: Göteborg.
- Horkheimer, Max & Theodor W. Adorno (2012) *Upplysningens dialektik: Filosofiska fragment*. Tredje upplagan. Daidalos: Göteborg.

- Igra, Ludvig (2001) *Den tunna hinnan mellan omsorg och grymhet*. Natur och kultur: Stockholm.
- Israel, Joachim (1998) *Ett upproriskt liv: Memoarer*. Norstedts: Stockholm.
- Israel, Joachim & Mirjam Valentin-Israel (1946) *Det finns inga elaka barn!* P. A. Norstedts & söners förlag: Stockholm.
- Jay, Martin (1972) "The Frankfurt School's critique of marxist humanism", *Social Research*, 39:2. <https://www.jstor.org/stable/40970096>
- Jay, Martin (2020) *Splinters in the Eye: Frankfurt School Provocations*. Verso: London.
- Johansson, Sven Anders (2021) "What is a revolutionary subject? Activism, theory and Theodor W. Adorno's conception of the subject", i Anders Bartonek & Sven-Olov Wallenstein (red.), *Critical Theory: Past, Present, Future*. Södertörns högskola, Södertörn Philosophical Studies 28.
- Kracauer, Siegfried (1930) *Die Angestellten: Aus dem neuesten Deutschland*. Frankfurter Societäts-Druckerei: Frankfurt am Main.
- Kristeva, Julia (1992) *Fasans makt: En essä om abjektionen*. Daidalos: Göteborg.
- Liedman, Sven-Eric (1983) *Motsatsernas spel: Friedrich Engels' filosofi och 1800-talets vetenskap*. Andra upplagan. Arkiv förlag: Lund.
- Löwenthal, Leo & Norbert Guterman (1949) *Prophets of Deceit: A Study of the Techniques of the American Agitator*. Harper & Brothers: New York.
- Mouffe, Chantal (2016) *Agonistik: Texter om att tänka världen politiskt*. Atlas: Stockholm.
- Mouffe, Chantal (2018) *For a Left Populism*. Verso: London. (På svenska 2019 som *Till vänsterpopulismens försvar*. Tankekraft förlag: Hägersten.)
- Mudde, Cas (2019) *The Far Right Today*. Polity Press: Cambridge.
- Ofstad, Harald (1966) "Nasjonalisme og uskyldig aggresjon", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 7:2–3.
- Ramsay, Anders (2005) *Upplysningens självreflexion: Aspekter av Theodor W. Adornos kritiska teori*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Rokkan, Stein (1952) *Report on Activities 9 February 1950–9 February 1952*. Institute for Social Research: Oslo.
- Schmitt, Carl (2010) *Det politiska som begrepp*. Daidalos: Göteborg.
- Therborn, Göran (1976) *Frankfurtskolan: Till kritiken av den kritiska teorin*. Arkiv Studiehäften 2–3: Lund.
- Wheatland, Thomas (2009) *The Frankfurt School in Exile*. University of Minnesota Press: Minneapolis.
- Zick, Andreas, Beate Küpper & Andreas Hövermann (2011) *Die Abwertung der Anderen. Eine europäische Zustandsbeschreibung zu Intoleranz, Vorurteilen und Diskriminierung*. Friedrich-Ebert-Stiftung: Berlin.
- Zick, Andreas, Beate Küpper & Nico Mokros (red.) (2023) *Die distanzierte Mitte: Rechtsextreme und demokratiegefährdende Einstellungen in Deutschland 2022/23*. Dietz Verlag: Bonn.
- Žižek, Slavoj (2020) *Ideologins sublimes objekt*. Eskaton: Malmö.

Det vita fältet

Samtida forskning om högerextremism

Serien *Det vita fältet* samlar svensk och internationell forskning om högerextremism, sedan den andra volymen i form av återkommande tematiska specialnummer i tidskriften *Arkiv*. I tidigare volymer kan man bland annat läsa författare som Wolfgang Benz, Peter Esaiasson, Mattias Gardell, Daniel Köhler, Cas Mudde, Diana Mulinari, Anders Neergaard, Jens Rydgren och Mathias Wäg.

Det vita fältet

Samtida forskning om högerextremism, Mats Deland, Fredrik Hertzberg & Thomas Hvitfeldt (red.), i skriftserien *Opuscula historica Upsaliensia* 2010
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-139645>

Det vita fältet II

Samtida forskning om högerextremism, Mats Deland, Paul Fuehrer & Fredrik Hertzberg (red.), specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 2 2013
<https://doi.org/10.13068/2000-6217.2>

Det vita fältet III

Samtida forskning om högerextremism, Mats Deland, Paul Fuehrer, Fredrik Hertzberg & Thomas Hvitfeldt (red.), specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 5 2016
<https://doi.org/10.13068/2000-6217.5>

Moderna klassiker

Theodor W. Adorno

Minima Moralia

Arkiv förlag

Skrivna åren 1944–47 under Theodor W. Adornos landsflykt i USA sträcker sig texterna i *Minima Moralia* över de mest skiftande ämnesområden, från ytterst privata erfarenheter till allmänna problem av filosofisk, politisk och estetisk art.

Här ger Frankfurtskolans främste företrädare sin personliga formulering av den ”kritiska teorins” civilisationskritik, i dess karaktäristiska blandning av bottenlös pessimism och trotsigt motstånd.

I denna nya upplaga av Adornos teoretiska och litterära mästerverk ingår även de tio postumt utgivna texter, kända som ”Flaskpost”, som numera räknas till verket samt en nyskriven inledning av sociologen Anders Ramsay.

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«